

Uloga Evrope u geopolitici na balkanskom regionu

Filippo Romeo

Uloga Evrope u geopolitici na balkanskom regionu

Filippo Romeo

IsAG Institut u Rimu

Sažetak

Iako se u nekim slučajevima pod „Balkanom” misli na planinski sistem, u drugim slučajevima ova definicija obuhvata i poluotok, ili područje hronične nestabilnosti, evropsko „bure baruta“ ili „podzemlje“ kontinenta, do te mjere da se koristi u izrazu „balkanizacija”, što je paradigma koja je prisutna u drugim geopolitičkim kontekstima koji se odlikuju političkom nestabilnošću.

Ključne riječi: Balkan, poluotok, geopolitika, balkanizacija

Geopolitika, nauka o tome kako prostorna dimenzija utječe i mijenja državne politike, može značajno doprinijeti u analizi strategija namijenjenih razvijanju željezničke infrastrukture između Italije i Balkana.

Ideja o Balkanu postavlja u realnost koncepte i definicije, počev od onih stvarnih do ideoloških, kako bi se suprotstavila geografskim i geopolitičkim konceptima.

Specifičnost ovog prostora, koji je stoljećima bio podložan velikim migracijama, ratovima, saobraćaju i kulturnoj razmjeni, osjeti se i fizički, što ga je načinilo tačkom kontakta između različitih svjetova (Zapada i Istoka), vjerskih i kulturnih modela (kršćanstva i islama, katoličanstva i pravoslavlja), kao i između dva proturječna ekonomska modela. Ako posmatramo mapu, također uviđamo troslojnu ličnost Balkana: mediteranski i obalni pojas, centralno-evropske i južne ravnice, te kontinentalni Balkan. Etnički mozaik, što je još jedan koncept koji se povezuje sa Balkanom, čini se da predstavlja čitav aspekt koji se povezuje sa širim kontekstom, odlikovan svojom kompleksnošću i fragmentarnošću.

Proturječnost i tenzije koje se ističu u ovom regionu, prelaze i sklone su vječnoj nostalgiji, te se iznova obnavljaju, privlačeći dugoročne faktore u evropskoj historiji; no najviše onim sporednim, periferalnim specifičnostima i specifičnostima zatvorenih prostora koje ih karakteriziraju. Ovi uslovi zapravo otežavaju stvaranje i razvijanje proto-nacionalne svijesti, osnovane na teritorijalnoj svijesti koja proizilazi iz urbane, buržoaske kulture. Naprotiv, raznolika stratifikacija urbanih kultura je dovela do rasta različitih identitetskih puteva, na čijim temeljima su izgrađeni balkanski nacionalizmi, uglavnom odlikovanih etnocentrizmom i ksenofobijom. Potvrđivanje novih nacija je zapravo najviše zasnovano na čišćenju od elemenata koji su strani datoj „prirodnoj” skupini. Takve nacionalističke težnje - na kojima strane sile dvosmisleno isprepliću kulturološke i geopolitičke utjecaje kako bi definitivno razrušili autoritet Osmanskog carstva i institucionalne baze koju su postavile - pretvorit će Balkan u područje sukoba rivalstva evropskih sila. Na isti način, možemo se prisjetiti kako je ujedinjenje Balkana jedino bilo moguće uz intervenciju Sultana. Možemo tvrditi da historija na ovim teritorijama proističe iz istog smjera kao i geografija, da je odlikovana složenošću i raznolikošću, da ističe određene specifične odlike poput skeptičnosti prema sistemu, jačajući

kulturološke identitete i slabu teritorijalnu privrženost, uglavnom povezujući je sa malim prirodnim regionom.

Ovakvi fenomeni su se ponovo pojavili sa padom Berlinskog zida i nestankom velikih multinacionalnih jedinica (raspadom Sovjetskog Saveza i Jugoslavije), čime su se pojavile nove utrke koje su popunile prazne prostore, potpomažući jugoslavenske secesijske ratove, koji su se - ne slučajno - odvijali na rubu velikog geopolitičkog prelaza.

Evropa nije uspjela da poduzme konkretne korake, što ne samo da je otežalo potragu za rješenjem, već je i produbilo postojeće sukobe, sve dok ovo područje nije postalo pravo „geopolitičko žarište”.

Ovo se sve odvijalo dok je evropska zajednica pokušavala da oformi zajedničko tržište i ugovori Sporazumiz Maastrichta, kako bi stvorila Ekonomsku monetarnu uniju. Tako je ova kriza proizvela prijetnju za evropski poredak, ali je također počela označavati propali pokušaj Evrope da pokaže kako uistinu postoji i može da djeluje kao velika sila.

Jasno je da, iako politika dinamične ere poput ove može da iskorištava razvijene komunikacijske sisteme zaširenje ili ugrožavanje prostora, te usvajanje imena, koncepata i strateških doktrina koje ne odgovaraju prethodnim geografijama, ona još uvijek ne može izmijeniti samu geografiju, ili ono što suljudi milenijima akumulirali na toj zemlji, počev od urbanog, ekonomskog, infrastrukturnog, etničkog i političkog stajališta.

Zaista, svaka strategija ne može zanemariti snažne poveznice nastale kroz geografiju i historiju. U našem dobu geo-historije, Balkan, čije su granice često zavađale historičare, odnosi se na ideju čvrsto razgraničenog područja, prije nego velikog geografskog područja (Da li je prirodna granica balkanski planinski niz ili Dunav? Da li mu pripadaju Rumunija i Slovenija? Turska i Grčka?) i zauzima dio Evrope kojeg naseljavaju države koje su ili ušle u EU, ili su u procesu pridruživanja. Da pojednostavimo, ovo područje se može predstaviti trouglom koji se proteže Beogradom-Solunom-Sofijom. U ovom strogo geopolitičkom profilu može se i tvrditi da čak i danas Balkan ne predstavlja ujedinjen sistem, već da je on jako fragmentiran i ka sjeveru i jugu, kao i ka istoku i zapadu. Uz izuzetak Slovenije i dijelom Hrvatske - koje su iz historijskih razloga usko povezane sa Centralnom Evropom - ovo područje može biti dalje podijeljeno na zapadni, južni i istočni Balkan. Prvo područje se u geopolitičkom smislu odlikuje kontrastom između Srbije i Hrvatske koje šire

svoj utjecaj i u Bosnu i Hercegovinu; drugo je karakteristično po albanskom pitanju i utjecaju iz Grčke; a treće ima posebne odlike i sačinjeno je od država koje zapljuskuje Crno more.

Evropa onda ima družnost da spoji ovo područje kroz razvoj i regionalnu strategiju međusobne povezanosti, koja se fokusira na jasnoj infrastrukturnoj transportnoj mreži, alatu koji je fundamentalno bitan, jer je zamišljen tako da ubrza i pojača ekonomsku razmjenu i kulturne „kontaminacije” neophodne za jačanje tog evropskog duha pripadnosti, koji je koristan u izgradnji ujedinjene kontinentalne svijesti, što je uistinu začetak strukturisane političke unije. Trans-balkanski protok (kroz dunavsku osu, ili Via Egnatiju, ljubljansko-beogradsku osu, i dalje Istanbul) historijski predstavlja element koji je imao potencijal da ujedini razne narode u regiji, koji je za razliku od državnog rascjepkavanja, favorizovao stvaranje integrisane cjeline, ujedinjujući Balkan i spajajući ga sa svijetom. Ova mreža protoka onda predstavlja ključni element, posebice u ovom području multi-polarizovanog geopolitičkog prelaza.

Zapravo je tačno da planiranje infrastrukture teško može zaobići globalnu geopolitičku i geo-ekonomsku sliku, čak još više u trenutnom kontekstu, gdje kontinentalne infrastrukture čine ključni trenutak ponovnog ekonomskog rođenja, temogu da utječu i na procese tehnološke modernizacije, kao i stabilizacije vanjske politike. U tom smislu, bitno je podsjetiti na činjenicu da nije slučajnost da je ekonomska moć koju je kineski div nedavno stekao proistekla iz niza strateških infrastrukturnih projekata, korisnih za jačanje i zaštitu državnih potencijala. Ovo zasigurno podrazumijeva i veliki projekat „Novi svileni put”, osmišljen u Pekingu, koji za glavni cilj ima približavanje Kine ostatku evroazijske kontinentalne mase i Mediterana, kao i razvijanje unutrašnje zone, koja zaostaje za obalnim pojasom.

No, tu nije samo Kina, već i drugi igrači poput Rusije, Indije, Irana i afričkih država, te Latinske Amerike, koji također idu u pravcu stvaranja novih komunikacijskih puteva.

Tako da bi bilo dobro da usljed ovog aktivizma, koji se može uočiti na globalnom nivou, evropski front također pristupi razvoju i regionalnoj strategiji međusobne povezanosti kroz snažnu infrastrukturnu transportnu mrežu, koja bi uključila čitavu Evropu, te prije svega, balkanski region. Ovo bi moglo dovesti do inovativnih inicijativa za promovisanje partnerstava između države i

privatnika (naravno, niti jedan oblik integracije nije bezbolan, te kako bi bio legitiman mora biti zasnovan na koncenzusu i pristanku lokalnih vlada).

To znači da razvoj ovih koridora postaje neophodan. U Italiji, primjerice, koridori V i VII nose veliki strateški značaj. Ruta od Trsta do Budimpešte je jako bitna Austriji i Njemačkoj, koje očigledno imaju razumnu želju da transport koji prolazi njihovim cestovnim i željezničkim saobraćajem ostane netaknut. Također, treba dodati da bi poboljšanje prekograničnih veza sa balkanskim regionom također ohrabrilo konkretnu, pravu stabilizaciju i integraciju sa zapadnim dijelom Evrope, oslobođene od (trenutno prikrivenog) straha od terorizma i kriminala. Produžavanjem trenutne nestabilnosti bi se zapravo osnažilo širenje organizovanog kriminala i terorizma, što bi Balkan učinilo još podjeljenijim, stvarajući nepopravljiv jaz sauspješnim azijskim područjem, koje prolazi kroz period nezaustavljivog napretka i ekspanzije.

Stoga se moramo fokusirati na jače razvijanje koncepta „mreža”, kako bi se usredotočili na stvaranje potpune vertikalne i horizontalne integracije evropskog sistema. Ove spone mogu podstaći ublažavanje fragmentacije, koja, kao što je bilo predviđeno u samom početku ovog teksta, ističe historiju ovog regiona, koja može u suprotnom kreirati tlo za prilike umjesto sukobe, istovremeno predstavljajući element koji daje potporu većoj evropskoj integraciji.